

М. С. Синицин

КУРГАН В с. ЧОРНОМОРКА ПІД ОДЕСОЮ

В листопаді 1957 р. силами викладачів і студентів Одеського державного університету між 11 і 12 станціями трамвайного маршруту № 29 біля с. Чорноморка, приблизно в 170 м на північ від трамвайної колії був досліджений один з курганів невеликої курганної групи.

Ця курганна група знаходилась на високому плато і складалася, як можна гадати, з трьох курганів. Південна частина одного з цих курганів зрізана при планіровці поверхні для будівництва господарчих споруд. Від кургану, розташованого у центрі групи, збереглася тільки ледве помітна кругла пляма чорнозему, перемішаного з глиною. На поверхні цієї плями на площі до двадцяти метрів у діаметрі зрідка трапляються дрібні уламки кісток та невеликі каміння. Третій курган, що стояв на північному заході згаданої групи, зберігся порівняно добре аж до осені 1957 р.

Восени 1957 р. колгосп ім. К. Лібкнехта, що приступив до засипки траншей воєнного часу на території колгоспу, вирішив використати для засипки землю з цього кургану. Насип знімали екскаваторами та лопатами. Під час цієї роботи було зруйновано екскаватором чотири людські кістяки. Про таку знахідку колгосп повідомив Одеський археологічний музей, а цей останній передав цю звістку працівникам університету.

Обслідувавши місцевість, учасники розкопувань кургана констатували, що насип кургана знесений до лінії горизонту, а місцями і нижче горизонту. Поверхня кургану діаметром метрів в 60 була зруйнована колесами автомашини і екскаватора, що не дало можливості точно визначити центр кургану.

На всій цій поверхні траплялися розтрошені людські кістки. Серед зібраних фрагментів кісток зустрічалися кістки з слідами червоної фарби і темносиніми плямами (сліди заліза). Приблизно в центрі площі кургану знаходилась кам'яна плита, поставлена на ребро. Ця плита неправильної форми, розміром близько 0,65 м. Вона була підкопана зі сходу і заходу, але з місця не зрушена. На північний захід від цієї плити, приблизно на віддалі 1 м, знаходилась група дрібних вапнякових плит, що лежали в безладді.

На північ-північний схід від групи курганів, на відстані 1,5 м намітилася темна пляма довжиною 2,5 м, шириною 1,1 м, орієнтована з північного заходу на південний схід. На схід від цієї плями на лінії горизонту знайдено розчавлений людський кістяк; поховання зруйновано екскаватором та колесами автомашини, проте можна встановити, що кістяк був пофарбований, знаходився у скорченому стані та був орієнтований головою на північний захід.

На північ-північний захід від поставленої на ребро плити, на відда-

лі 1,25 м від неї було виявлено заклад з добре підбраного каменю, іноді навіть з слідами обробленості. На південний схід від згаданої плити, на віддалі приблизно 2 м, на лінії горизонту, було знайдено другий людський кістяк, що зберігся добре. Для його вивчення тут було закладено два квадрати розміром 4×4 м кожний, розташовані поруч у напрямку з півночі на південь. До них з заходу і сходу було прирізано два півквадрати (4×2 м). Так утворився хрестоподібний розкоп. В західній його частині, на рівні горизонту, було знайдено ще один кістяк, орієнтований головою на схід; цей кістяк був теж пофарбований, лежав на лівому боці у дуже сильно скорченому положенні. Ці кістки були з плямами залізного окису. Треба відзначити, що кістяк був неповний, багатьох кісток не вистачало, не було, наприклад, декількох ребер, хребців і т. д. Загальне враження таке, ніби тут було покладено не труп людини, а перенесені з іншого місця поховання кістки. Таке припущення стверджується не тільки відсутністю багатьох кісток, але й характером скорченості. Скорченість була настільки великою, що кістяк займав площу коло 1 м в довжину і 0,5 м в ширину, коліна знаходились на віддалі в 13,5 см від підборіддя. Будь-який інвентар при кістяку відсутній.

Північно-західніше від плити, поставленої на ребро, під камінням, покладеним в безладді, на глибині 0,20 м від рівня горизонту, виявлено залишки фрагментованого черепу. Череп був розчавлений мабуть під час робіт землерийних машин. На уламках черепу виявлено сліди від окису заліза. Тут же знайдено свіжороздавлену ліпну глиняну посудину. Вона зроблена з темної глиняної маси і погано обпалена. Це відкрита посудина, 6,5 см на плоскому дніщі з кантиком, з верхнім діаметром коло 9 см, слабо профільована. Цей посуд формою нагадує банку.

Коло плити, поставленої на ребро, на віддалі 0,3 м від її західної плоскої сторони, трохи вище її основи, на глибині коло 0,35 м від лінії горизонту, виявлена невелика група акуратно складених людських кісток. Хоч кістки сильно фрагментовані дією землерийних машин, можна сказати, що череп був покладений на групу кісток тім'ям догори. На кістках помітні сліди дії окису заліза.

На північний схід від каміння, поставленого на ребро, на глибині 0,95 м, виявлено скорчений людський кістяк, орієнтований головою на північний схід. Кістяк був покладений на спину, руки покладені на грудях, ноги орієнтовані колінами на захід, сильно підігнуті, на кістках помітно залишки червоної фарби. Праворуч від голови в напівлежачому положенні виявлено акуратно зроблений посуд. Цей посуд з ледве помітним денцем, прямостоячими вінцями, добре профільований, нагадує формою яйце. Під вінцями його — добре зроблено ялинковий орнамент. Посуд зроблений з темної глиняної маси і слабо обпалений.

В 2,5 м північніше від плити, поставленої на ребро, знаходилась чотирикутна яма, орієнтована з південного-заходу на північний-схід. Ця яма в верхній частині мала ширину 2 м 10 см, довжина її становила 3,25 м, а потім на глибині коло 0,50 м вона уступом звужувалася до ширини 1 м 10 см і до 2 м 25 см довжини. На уступах добре можна прослідкувати залишки трухи балок накатника. Балки товщиною в 0,15 — 0,20 м були укладені в ряд і повністю перекривали яму. На уступах і в засипці зустрічалась в великій кількості лузга прілого проса. Зачистки ями показали, що вона була розкрита шукачами скарбів. Це стверджується не тільки рихлістю засипки, але й фрагментами людських кісток, які зустрічаються в усіх горизонтах засипки, і клаптем газети 1956 р., знайденої на глибині 1 м від уступу.

При зачистці дна поховальної ями в північно-західній частині її

знайдено окрашені фрагменти черепу і других кісток верхньої частини кістяка, а в південно-східній частині — нижніх кінцівок.

Все вищесказане не дає можливості зробити будь-яке припущення про положення кістяка за виключенням, що він був пофарбований і орієнтований головою на північний захід.

Курган біля с. Чорноморка являє собою складну пам'ятку — в ньому збереглися поховання різних епох, від часів бронзи до перших віків нашої ери.
